

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

ВІСНИК АГРАРНОЇ ІСТОРІЇ

НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ

Випуск 27-28

Київ - 2019

**ВІСНИК
АГРАРНОЇ
ІСТОРІЇ**

27-28'2019

Науковий журнал

Редакційна колегія: Editirial board:

С.О. Білан (заст. гол. редактора)	S.O. Bilan (deputy editor-in-chief)
І.С. Бородай	I.S. Boroday
В.А. Вергунов (заст. гол. редактора)	V.A. Vergunov (deputy editor-in-chief)
С.В. Віднянський	S.V. Bydnjanskij
Вас. М. Даниленко	Bas. M. Danylenko
В.О. Доценко	V.O. Dotsenko
І.І. Дробот	I.I. Drobot
О.Ю. Єліна	O.Yu. Yelina
І.В. Жалоба	I.V. Zhaloba
С.М. Живора (відповід. секретар)	S.M. Zhyvora (executive secretary)
М.П. Жолоб	M.P. Zholob
М.А. Журба (головний редактор)	M.A. Zhurba (editor-in-chief)
І. Ілчев	I. Ilchev
О.С. Каденюк	A.S. Kadenjuk
Д.В. Карев (заст. гол. редактора)	D.V. Karev (deputy editor-in-chief)
К. Карльчак	K. Karlchak
Н.П. Коваленко	N.P. Kovalenko
В.Ф. Колесник	V.F. Kolesnyk
В.Л. Комар	V.L. Komar
С.В. Корновенко	S.V. Kornovento
О.М. Кропивко	O.M. Kropyvko
А. Куїк-Каліновська	A. Kuik-Kalinowska
В.І. Марочко	V.I. Marochko
В.В. Марчук	V.V. Marchuk
Н. Мгалоблішвілі	N. Mhaloblishvili
О.А. Мельничук	O.A. Melnychuk
А.Г. Морозов	A.G. Morozov
О.П. Моця	O.P. Motsya
О.Ф. Нікілев	A.F. Nikilev
П. Новаковський	P. Nowakowski
С.С. Падалка (заст. гол. редактора)	S.S. Padalka (deputy editor-in-chief)
В.О. Погромський	V.O. Pogromsky
О.П. Реєнт	A.P. Rejent
Н.І. Романюк	N.I. Romanuk
І.М. Романюк	I.M. Romanuk
С.М. Свистович	S.M. Svistovich
С.М. Тимченко	S.M. Tymchenko
Ф.Г. Турченко	F.G. Turchenko
В.В. Шелепов	V.V. Sheleпов
Н.Б. Щебетюк	N.B. Shchebetyuk

ISSN 2307-3179

Засновники:

- Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України

*Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 19525 – 9325 Р від 13.11.2012 р.*

*Наказом МОН України № 1528 від
29.12.2014 р. видання включено до Переліку
наукових фахових видань України*

Макетування та верстка:

С. Живора

Комп'ютерний набір:

О. Кропивко, Л. Лановюк

Оформлення обкладинки

А. Мельник

Адреса редколегії:

03037, м. Київ,
вул. Освіти, 6, кім. 24.
тел./факс (044) 520-12-05; 258-21-42;
e-mail: visnykai@gmail.com,
kafedra_slovjan@ukr.net;
zhyvora@bigmir.net

Друкується за рішенням:

Вченої ради факультету історичної
освіти НПУ ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 9 від 15.05.2019);

Вченої ради ННСГБ НААН України
(протокол № 6 від 27.05.2019)

Підп. до друку 28.05.2019

Формат 70 x 108 1/16.

Папір офсет. Друк. різногр.

Ум. друк. арк. 32,1 Обл.-вид. арк. 33,4

Наклад 100 прим.

Друк СПД ФО Куц В.М.

*Автори опублікованих матеріалів
несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат,
економіко-статистичних даних, імен та
інших відомостей.*

БЕРЕНДЕЇ ТА КАЄПІЧІ: ОГУЗИ ЧИ КИПЧАКИ?

Каєпичів не можна ототожнювати з племенем кайи у складі огузів та туркменів, а байандури – це не байаути у складі кипчаків. Байаути можна співставити з етнонімом «байат», а не «байандур». Етнонім «каєпичі» походить від Кай-оба, тобто від племені кай. Кай були протомонголами, але в період кипчацької експансії вони були сильно тюркізованими. З переселенням до Східної Європи вони остаточно асимілювалися у складі тюрків. Каєпичі у XII ст. були лише одним з кипчацьких кланів та племен. Цей клан уклав союз із Володимиром Мономахом та його спадкоємцями. Каєпичі та русини допомагали одне одному у війнах проти Шаруканідів та волзьких болгар. Байандури були впливовим племенем, котре входило у склад Кімацького каганату та держави янгикентських ябгу. Берендеїв не можна ототожнювати з байандурами. Байандури були присутні в етнонімії огузів, кімаків та туркменів. Берендеї як етнічна група сформувались вже у Східній Європі.

Ключові слова: берендеї, каєпичі, байаути, кайи.

Цікавим аспектом історії західноєвразійських степів є історія берендеїв та каєпичів. Важливо відповісти на питання, чи варто ототожнювати племена кай та кайи, байандурів та байаути. Не можна сказати, що вивченням історії кай та берендеїв ніхто не займався. Велику роботу, присвячену берендеям у Русі та в Угорщині, написав Д. Расовський [23]. Стосовно племені кай та співвідношення його з кайи були дослідження у М.Ф. Кьопрюлю (останньому належить дослідження, де доведено, що кайи та каєпичі – це різні етноніми) та С. Ахінжанова [1]. У контексті історії «чорних клобуків» та Русі історію берендеїв та каєпичів досліджували Т. Тайди, Т. Нагродзька-Майжик, П. Толочко, О. Бубенок [26; 27; 38; 4]. В окремих студіях П. Пелльо та П. Голден розглядали етнонім «байавут» [39; 33; 7].

Традиційно каєпичів пов'язують із представниками огузького племені кайи. Однак незрозуміло, наскільки це виправдано. Під 1107 р. у літописі згадано про двох Каєпичів, доньки яких вийшли заміж за Рюриковичів. Галицько-волинський та володимиро-суздальський літописці повідомляли, що Володимир Мономах одружив свого сина Юрія (Долгорукого) на доньці Аєпи (онучці Асеня). Чернігівський князь Олег Святославич одружив свого сина на доньці іншого Аєпи (онучці Гиргеня) [11, с. 258–259; Лаврентьевская 1962, с. 282–283].

З цього повідомлення ми дізнаємося про цікаву деталь, власне про генеалогію Каєпичів. Галицько-волинський та володимиро-суздальський літописці під 1082 р. згадували про смерть Асеня. О. Прицак пов'язував цього вождя з династією Кай, про яку майже нічого не відомо [Прицак 2008, 240; Лаврентьевская 1962, 205; Ипатьевская 1962, 196]. П. Голден висловив припущення, що окрім *Qay-ora*, є ще варіант *Ay-Ara*, тобто «місячний батько», і зазначив, що у випадку *Ay-Ara* це ім'я не має зв'язку з назвами племен. Проте нам видається можливим, що каєпичі аналогічні токсобичам, етебичам та урусобичам, тобто племенам та кланам кипчаків [21, с. 239–246; 33, р. 108–109; 7, с. 25]. Існують і альтернативні гіпотези. Незважаючи на те, що проблема кайи-кай вже була вирішена М. Ф. Кьопрюлю, М. Баскаков, О. Гундогдиев та К. Менгес вважали, що каєпичі належать до огузів. Щодо огузького племені кайи, то Махмуд ал-Кашгарі згадував його другим у переліку і називав *кайиг*. До племені кайи належав Ертогул (предок династії Османів). Переселення туркменського племені *кайиг* було викликано монгольськими завоюваннями. Рашид ад-Дін згадував про кайи серед огузів-бузук (тобто огузів правого крила). Етнонім «кайи» перекладався як «міцний». П. Толочко висловив гіпотезу, що каєпичі – це одне з торчеських племен. Володіння каєпичів український дослідник локалізував у Чернігівській землі. Проте

згадка про каєпичів поряд з берендичами створює проблеми для такої локалізації. Логічно висловити припущення, що каєпичі мешкали і в Київському, і в Чернігівському князівствах. С. Плетньова вважала каєпичів невеликим етносом серед «чорних клобуків». На думку О. Бубенка, каєпичі – це частина огузів на Дніпровському Лівобережжі [4].

Необхідно звернути увагу на те, коли саме була укладена шлюбна угода з Аєпами. За кілька місяців до цього Володимир Мономах переміг військо Боняка та Шарукана на Сулі поблизу міста Лубен [21, с. 41; 16, с. 281–282; 11, с. 258–259; 22, с. 110]. Після шлюбної угоди князів Давид Ігорович здійснив похід на кипчаків на Сіверському Дінці. Це означає, що на початку 1108 р. був укладений важливий договір [11, с. 260; Расовский 1940, с. 111]. У 1117 р. один з Аєп відкочував до кордонів Волзької Булгарії. Проте він загинув не в битві. Аєпу отруїли булгари під час бенкету. Ймовірно, почалась війна, деталі якої нам невідомі. Проте з літописів відомо, що зять Аєпи Юрій Долгорукий у 1120 р. атакував булгар. Можливо, Володимир Мономах уклав альянс з Аєпами проти інших держав. Першими жертвами цього союзу стали Шаруканіди. У 1111-му та 1116 рр. Сугров, Шарукань та Балин були здобуті русинами [11, с. 264–268, 283–284; 16, с. 289, 291; 19, с. 20, 203]. Ймовірно, русини мали союзників у степах, і цими союзниками були Аєпи.

Шаруканіди відновили війну з кай після повернення Отрока з Грузії. У літописі ця подія не датована. Але це могло відбутися після смерті грузинського царя Давида Будівника, який сприяв кипчакам [11, с. 716; 10]. Плем'я кай було уславленим у мусульманському світі. У книзі «Кабус-наме» кай охарактеризовані як сміливі та відчайдушні воїни [32, р. 21]. Після 1117 р. тривалий час аєпичі/каєпичі не згадувались у літописах. У 1160 р. їх згадали поряд з берендичами (племенем байандур). Вони брали участь у міжусобиці в Чернігівській землі та перебували у союзному війську під командуванням Володимира Андрійовича та Ярослава Ізяславича. Цей загін був надісланий великим князем київським Ростиславом Мстиславичем на допомогу чернігівському князю [11, с. 506–507].

Можливо, поява Отрока та зникнення каєпичів зі сторінок літописів пов'язані між собою. Отрок повернувся на прохання Сирчана. Ймовірно, Сирчану дошкуляло плем'я кай, і він був просто змушений просити допомоги у племінника. У будь-якому разі, у 50-х рр. XII ст. каєпичі програли боротьбу за владу Шаруканідам. П. Голден вважає, що частина кай рушила на захід і увійшла до складу «чорних клобуків». На нашу думку, каєпичів логічно пов'язати з племенем кай. Протягом двох поколінь перебування у Східній Європі кай повинні були тюркізуватись. Якщо взяти до уваги, що вони і до міграції у Східну Європу знали тюркську мову, то логічно припустити, що асиміляція кай із тюркськими племенами західноєвразійських степів відбулася швидко [11, с. 716; 7, с. 25].

Звідки ж походили кай і як вони потрапили до Східної Європи? Ал-Біруні локалізував кунів та кай як народи шостого клімату [14, с. 124; 6, с. 463]. За свідченням ал-Ідрісі, одне з міст кімаків мало назву Кані. Воно мало розташовуватись на кордоні з енісейськими киргизами [14, с. 127–128]. Б. Кумеків висловив гіпотезу, що топонім «Кані» міг позначати кай [14, с. 127–128]. Необхідно зазначити, що на сирійській мапі світу кай та кунів згадували поряд з народом каркор (тобто киргизами). Поряд із тогуз-гузами (токуз-огузами), киркозами (киргизами) та кумаками (кімаками) Ауфі локалізував кай та кунів [14, с. 127–128; 6, с. 463]. Повідомлення ал-Біруні, Махмуда ал-Кашгарі та Йакута дають підстави стверджувати, що поряд з річкою Об та киргизами деякий час кочувало плем'я кай [14, с. 125–128; 28, с. 488–490; 37, р. 96–97]. Кай були войовничі, а що стосується їхньої етнічної належності, то В. Мінорський вважає їх протомонголами *сі* (татабами тюркських рунічних пам'ятників). За давньотюркської доби це плем'я було союзником токуз-

огузів. Зміни обумовила поява киданської імперії Ляо. На думку П. Голдена, кай (*ci*) мігрували з території Південної Маньчжурії ще до утворення киданської імперії Ляо. Але дослідник також вказував, що частина кай (*ci*) були неспокійними підданими імперії Ляо [32, р. 21; 37, р. 95–98; 6, с. 464–465]. С. Кляшторний висловив припущення, що кай могли спілкуватися тюркською мовою. Він вважав їх частиною конфедерації *шівей* (тобто татар). Підставою для твердження про тюркомовність кай є свідчення Махмуда ал-Кашгарі, котрий вказував, що кай також володіють і тюркською мовою. Таким чином, у кай був тюрксько-монгольський білінгвізм. На думку П. Голдена, рідною мовою кай була парамонгольська, але тюркською мовою кай володіли задовго до часу Махмуда ал-Кашгарі [36, р. 246; 6, с. 464–465]. О. Прицак також вважав кай протомонголами *xi* (*ci*) [40, р. 158]. Загалом, провідні куманологи погоджуються з протомонгольським походженням племені кай, назва якого була арабо-перською формою назви племені, відомого китайцям як *xi* (*ci*, кумо *ci*). П. Пелльо стверджував, що етнонім «кумо *xi*» позначав монголомовних *ci* (татабів) та *бай ci* [39, р. 109–111; 18, с. 71]. К. Менгес підтримував гіпотезу П. Пелльо та вважав, що *γiei* (одна з форм етноніма «*xi*») відповідає у кантонському діалекті китайської мови діалектній формі *haj* і народ *ci* (*xi*) можна ототожнити з кай [18, с. 71].

Свідчення про більш далеку, ніж басейн Обі, прабатьківщину кай можна знайти у декількох хроніках. Це трактат Тахіра ал-Марвазі, написаний у першій чверті XII ст., та хроніка Мухаммеда Ауфі, яка була написана у першій половині XIII ст. За свідченням ал-Марвазі, кайта куни прибули із землі Китай (Маньчжурія). Причиною переселення було названо побоювання нападу з боку китайського хана (правителя киданів) і напад племені кай на кунів. За свідченням Ауфі, причинами переселення були нестача пасовиськ і напад племені кай на кунів. Вказано, що вони прийшли із землі *Kima* [37, р. 29–30; 17].

Окремо варто згадати про етнонім «байандур». Плем'я з такою назвою було у складі огузів та кімаків. Про байандурів згадують Рашид ад-Дін у «Огуз-наме» та Абу-л-Газі у «Родоводі туркменів». У хроніці Гардізі воно згадане як одне з племен кімаків. Американський дослідник П. Голден називав такі форми етноніма «байандур»: *bland*, *byand*, *bayandur* [13; 25; 5; 35, р. 661]. В. Бартольд виводив берендеїв від байандурів. Проти цієї гіпотези виступив М. Баскаков, який виводив етнонім берендеї від тюркських *begen* (найкраща сталь, мудрий, беркут). Л. Рашоні виводив етнонім від *begindi* (підданий, піддатися) [2, с. 63–64].

Арабо-перські джерела не знали *турпеїв*, *коуїв*, *торків*, *берендеїв*. *Ольбери*, *ревуги* та *топчаки* взагалі відомі тільки завдяки «Слову о полку Ігоревім». Внаслідок боротьби у степах берендеї мали бути змушені мігрувати на територію Поросся. Берендеї не завжди були лояльними щодо Русі. Так, за свідченням галицько-волинського літописця, Володимир Мономах вигнав з Русі берендеїв у 1121 р. Печеніги та торки приєдналися до них добровільно. Берендеї очолювали міграцію племен, котрі були об'єднані у племінний союз та вдерлись у землі ромеїв. Відомо, що у цьому союзі було багато печенігів. Михайло Сирійський називав ворогів ромеїв команамі. У візантійських джерелах ці кочівники були названі скіфами. Кочівники вдерлись і зайняли м. Гарван, але потім були переможені військом ромеїв та переселилися до Угорщини, де їх прийняв король Іштван II. У Галицько-Волинському літописі під 1097 р. згадано про торчина (огуза) на ім'я Беренди, який осліпив Василька. Під тим же роком берендеї згадані у формах «борендичи» та «берендичи». Вони брали участь у поході на Польщу. Але ж у літописах не згадувались конкретні племена огузів та печенігів. Д. Расовський не був впевнений щодо того, чи берендеї – це окреме плем'я, чи частина огузів. Що стосується їхньої кількості, то названі були різні дані – 2,1 та 5 тис. чол. Максимальна кількість – 30 тис. чол., і, що характерно – така кількість вказувалась у пізньому Никонівському літописі. Більш імовірно, що в

берендеїв було кілька тисяч воїнів, а всього їх було близько 30 тис. чол. На Дніпровському Лівобережжі перебували *коуї*, *турпеї* та власне торки (огузи). Цікаво, що в перських чи тюркських джерелах не згадувались турпеї та коуї. У землях «чорних клобуків» згадувались берендеї, печеніги та торки. Вони були прикордонною вартою та відбивали напади кипчаків. Отже, берендеї згадувались як інша, ніж огузи та печеніги, спільнота. Тоді берендеїв можна зіставити з кімацьким племенем байандур, котре, ймовірно, мігрувало до східноєвропейських степів у середині XI ст. [11, с. 286; 3, с. 98–112; 12, с. 24; 42, р. 682; 43, s. 519; 41, р. 91, 99; 44, р. 641; 17; 31, р. 62–71; 8, с. 209–210; 9, с. 222; 4; 23, с. 91–92; 11, с. 235, 240–241].

Берендеїв та печенігів, які переселились до Угорщини, очолював вождь Татар. Угорський король включив частину переселенців у склад своєї дружини і заборонив своїм дворянам кривдити емігрантів. Це, звичайно, викликало незадоволення в угорської знаті [30, с. 336; 12, с. 24; 23, с. 98–99]. В Угорському королівстві поселення берендеїв розташовувались у різних місцевостях. Топоніми з коренем *Berenc* зафіксовані між річками Морава та Ваг у районі Мийяви у Нітранській жупі (провінція в Словаччині), а також у Сеницькому окрузі цієї ж жупи. Схожі топоніми згадані при описі місцевостей поблизу від самої річки Нітри. Поселення берендеїв розташовувались у районі приток річки Пола у комітаті Ноград та поблизу Рудних гір. Поселення *Berente* було розташоване поблизу від річки Шайо. За течією річки Самош у комітаті Сатмар відзначені поселення з коренем *Berend*. Також схожі топоніми знайдені у комітаті Арад та на кордоні між комітатами Темеш та Крассо. На південному кордоні середньовічного угорського королівства поблизу Сігетвара розташовувалось поселення *Berench*, на західному кордоні – поселення *Berend*, котре у XVI ст. належало Балажу та Петеру Берендеям. У комітаті Сьєрі існувало поселення *Berenth*. Угорські форми назви племені берендеїв *Berenc*, *Berend*, *Berente* [23, с. 76–80]. Берендеї також були присутні на Балканах. Два болгарських села *Berende* розташовувались у районі Цариброда та Брезніка між Нішем та Софією. Між 1438-м та 1442 рр. у Молдавії був стольник Бериндей [23, с. 92, сссылка 67].

Поселення берендеїв були навіть у Північно-Східній Русі. Існувало кілька анклавів. Перший з них розташовувався по верхній течії річок Істри та Клязьми. Там були розташовані Берендесві волость та слобода. Другий анклав розміщувався за 15 км на південний схід від Переяслава-Залеського, в районі озера Плещеева. У цьому районі зафіксовані Берендесві стан та болото, а також декілька тюркських топонімів. Третій анклав був розташований у районі Юр'єва-Польського та Суздаля, де зафіксовані топоніми Торчино та Торки. Привести берендеїв туди міг тільки Юрій Долгорукий. Жили берендеї і на території Поросся. Їхні поселення розташовувались на річці Руті. У 1106 р. кипчаки здійснили похід на торків та берендеїв Дніпровського Лівобережжя. У землях берендеїв у Пороссі було згадано шість їхніх міст. У 1177 р. ці міста спустошили кипчаки. У районі Перемишля в Галичині було розташоване село Берендевичі, що може свідчити на користь того, що у складі війська галичан був невеликий загін берендеїв [20, с. 79–80; 24, с. 100; 11, с. 603; 23, с. 92, 129].

У 1146 р. під час уособиці між Володимиром-Ізяславом Давидовичем та Мстиславом Ізяславичем берендеї починали битву як авангард. Берендеї згадувались у складі «чорних клобуків». Під 1151 р. вони були згадані у Пороссі разом із торками, коуями та печенігами. У тому ж році Ізяслав Мстиславич взяв у полон багатьох берендеїв. У 1159 р. князь Ізяслав ходив у похід разом з берендеями та кипчаками. У 1150 р. берендеї були присутні на снемі (сеймі) аристократів Русі та Дашт-і Кипчак. Вони висловили рішучий протест проти того, щоб відпустити полонених кипчаків, котрих вони захопили в полон. У 1172 р. Берендеї на чолі з князем Михалком напали на кипчаків. У 1178 р. берендеї та торки на чолі з воєводою Владиславом здійснили набіг на кипчаків [26, главы 2–3]. У 1160 р. загін берендеїв під командуванням

воеводи Володимира Андрійовича брав участь міжусобиці в Чернігівській землі. Ще раніше загони берендеїв були послані великим князем київським Ростиславом Мстиславичем до Олешня [23, с. 95–96, сссылка 77; 11, с. 505, 507].

Цікавим є питання про співвідношення етнонімів «байандур» та «байавут». Етнонім *байавут* серед кипчаків згадували ан-Насаві (بایاووت), Рашид ад-Дін (بایاووت), Ібн Халдун (بیاووت). А. Шабашов вважає, що етнонім «байандур» походить від монгольського *байат* і що плем'я байандур Кімацького каганату було монголономним. В. Тішин пише що з байат можна зіставити тюркське плем'я байан ашідє. Він вказує, що байат – це огузька форма та що існувало уйгурське ім'я *baɣaɣut*, котре було вихідне для монгольського байаут-байавут. Варто відзначити, що байат згадувалося серед огузьких племен окремо від байандур. Рашид ад-Дін та Абу-л-Газі вважали байандур одним з огузьких племен. Гардізі ж називав його одним з кімацьких племен. Ан-Насаві повідомляв про те, що Теркен-хатун належала до роду *байаут* племені *йємек*. За альтернативними даними, вона була з племені уран. Ібн Халдун вказує, що вона з племені байаут. Як байаут це плем'я знав Рашид ад-Дін. Цікаво, що байаут та байандур у нього не ототожнюються. Можливо, це пов'язано з тим, що в монголів існували групи *Keherün-Baya'ut* та *Jede-in Bayawut*. П. Голден вважає *Bayawut* правлячим родом канглів [29, с. 612; 13; 25; Golden 2002, р. 661; 5; 7, с. 26; 32, р. 23; 33, р. 110].

Китайський хроніст стверджував, що правляча династія східних кипчаків походила від байаутів [15; 32, р. 22; 39, р. 97, 103–107]. Західні вчені вважають, що монголономні племена мігрували до західноєвразійських степів із Маньчжурії у першій половині XII ст. П. Голден та П. Пелльо також розглядали байаут як монголономне плем'я [32, р. 14–15, 22–23; 39, р. 98–110]. За свідченням китайського джерела «*Meng-wu erh shih-chi*», клан Тутухи не був правлячим, а лише одним з багатьох. Нам відомо, що він мав назву «па-йа-ву», тобто «байаут». Це плем'я відоме китайцям під іншими назвами – *Pai-yao-wou*, *Pai-ya-wou-t'a*, *Pai-ya-wou-ta*, *Pai-yao-ta*, *Pai-yao-tai*, *Pai-yao-wou-tchen*, *Pai-yao* [32, р. 23; 39, р. 111–112]. Ан-Насаві відносив його до йємеків. Джувейні ж відносив байаутів та Теркен-хатун до канглів [32, р. 23]. Йємеки могли бути родичами монголів через байаутів. Варто відзначити полігамність кочових правителів. Байаути, як пізніше *кунграти*, могли бути хатунським племенем. Через своїх невісток вони могли бути родичами ольберліків [32, р. 23]. В ієрархії кланів байаути стояли нижче, ніж ольберліки, але все одно були привілейованим племенем. У «Юань-ші» згадано про декількох представників цього клану в Китаї [34, р. 30; 33, р. 110]. Байаут, наймовірніше, – це плем'я, що ніяким чином не пов'язане з байандур.

Каєпичів не можна ототожнювати з племенем кайи у складі огузів та туркменів, а байандури – це не байаути у складі кипчаків. Байаутів можна співставити з етнонімом «байат», а не «байандур». Етнонім «каєпичі» походить від Кай-оба, тобто від племені кай. Кай були протомонголами, але в період кипчацької експансії вони були сильно тюркізованими. З переселенням до Східної Європи вони остаточно асимілювалися у складі тюрків. Каєпичі у XII ст. були лише одним з кипчацьких кланів та племен. Цей клан уклав союз із Володимиром Мономахом та його спадкоємцями. Каєпичі та русини допомагали одне одному у війнах проти Шаруканідів та волзьких булгар. Байандури були впливовим племенем, котре входило у склад Кімацького каганату та держави янгикентських ябгу. Берендеїв не можна ототожнювати з байандурами. Байандури були присутні в етнонії огузів, кімаків та туркменів. Берендеї як етнічна група сформувались вже у Східній Європі.

1. *Ахинжанов С. М.* Кыпчаки в истории средневекового Казахстана / С.М. Ахинжанов. Алматы: Гылым, 1995. 296 с.
2. *Баскаков Н. А.* Тюркская лексика в «Слове о полку Игореве» / Н. А. Баскаков. М.: Наука, 1985. 210 с.
3. *Бибииков М. В.* Византийские источники по истории Руси, народов Северного Причерноморья и Северного Кавказа (XII – XIII вв.) / М.В. Бибииков // Древнейшие государства на территории СССР: 1980. М.: Наука, 1981. С. 5–151.
4. *Бубенок О. Б.* Огузы-торки на землях Левобережной Украины / О.Б. Бубенок // Східний світ. № 1. К.: Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського Національної академії наук України, 2011. С. 25–40.
5. Гардизи. Извлечение из сочинения Гардизи «Зайн ал-ахбар». Приложение к «Отчету о поездке в Среднюю Азию с научной целью. 1893–1894 гг.» // Академик В. В. Бартольд. Сочинения. Т. VIII. Работы по источниковедению. М.: Наука, 1973 // Веб-сайт «Восточная литература». [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/rus7/Gardizi/frametext_1.htm. Назва з екрана.
6. *Голден П.* Формирование кумано–кыпчаков и их мира / П.Голден // Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии. Вып. X. Симферополь: Крымское отделение института востоковедения Национальной академии наук Украины, 2003. С. 458–480.
7. *Голден П. Б.* К вопросу о происхождении племенных названий кыпчаков / П. Голден // Сборник материалов Международной научной конференции «Кипчаки Евразии: история, язык и письменные памятники», посвященной 1100-летию Кимекского государства, в рамках Дней тюркской письменности и культуры. Астана: Евразийский национальный университет Республики Казахстан им. Л. Н. Гумилева, 2013. С. 22–35.
8. Гръцки извори за българската история. Т. VII / Съставили и редактирали Цанкова-Петкова Г., Тъпкова-Заимова В., Тивчев П., Йончев Л., Батаклиев Г., Коледаров П. София: Българската академия на науките, 1968. 300 с.
9. Гръцки извори за българската история. Т. VIII / Съставили и редактирали Войнов М., Тъпкова-Заимова В., Йончев Л. София: Българската академия на науките, 1972. 322 с.
10. Жития царя царей Давида // Символ. № 40. 1998 // Веб-сайт «Восточная литература». [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Kavkaz/XI/1080-1100/David/frametext1.htm>. Назва з екрана.
11. Ипатьевская летопись / Воспроизведение текста издания 1908 г. // Полное собрание русских летописей. Т. 2. М.: Восточная литература, 1962. XVI, 938, 87, IV с.
12. *Князький И. О.* Половцы в Днестровско-Карпатских землях и Нижнем Подунавье в конце XII – первых десятилетиях XIII в. / И. О.Князький// Социально-экономическая и политическая история Молдавии периода феодализма. Кишинев: Штиинца, 1988. С. 22–32.
13. *Кононов А. Н.* Родословная туркмен: Сочинение Абу-л-Гази, хана хивинского/ А.Н.Кононов. М. – Л.: Изд-во Академии наук СССР, Ленинградское отделение, 1958. 193 с.
14. *Кумеков Б. Е.* Государство кимаков IX–XI вв. по арабским источникам / Б.Е. Кумеков. А.-А.: Наука КазССР, 1972. 156 с.
15. *Кычанов Е. И.* Сведения в «Юань-ши» о переселениях кыргызов в XIII в./ Е. И. Кычанов // Известия Академии наук Киргизской ССР. Т. V. Вып. 1. Фрунзе: АН КиргССР, 1965. С. 59 – 65 // Веб-сайт «Евразийский исторический сервер». [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.kyrgyz.ru/?page=76>. Назва з екрана.
16. Лаврентьевская и Суздальская летопись по Академическому списку / Под ред. акад. Е. Ф. Карского. Воспроизведение текста изд. 1926 – 1928 гг. // Полное собрание русских летописей. Т. 1. М.: Восточная литература, 1962. VIII, 578 с.
17. *Маркварт И.* О происхождении народа куманов / Пер. А. Немировой / И. Маркварт // Веб-сайт «Великая Степь и Святая Земля». [Электронный ресурс]. Електрона версія 2002 року. Режим доступа: <http://steppe-arch.konvent.ru/books/markvart1-00.shtml>. Назва з екрана.
18. *Менгес К.* Восточные элементы в «Слове о полку Игореве» / К.Менгес. Л.: Наука, 1979. 268 с.
19. Новгородская первая летопись старшего и младшего изводов / Под ред. и предисл. А.Н. Насонова. М.: Издательство Академии наук СССР, 1950. 640 с.
20. *Плетнева С. А.* Половцы / С. А.Плетнева. М.: Наука, 1990. 208 с.
21. *Прицак О.* Коли і ким було написано «Слово о полку Ігоревім» / О. Прицак. К: Обереги, 2008. 360 с.
22. *Расовский Д. А.* Военная история половцев / Д.А. Расовский // Seminarium Kondakovianum / Анналы института им. Н. П. Кондакова. Сборник статей в честь А. А. Васильева. Вып. 11. Прага: KondakovInstitute, 1940. С. 95–128.

23. *Расовский Д. А.* Печенеги, торки и берендеи на Руси и в Угрии / Д.А.Расовский // Из истории русской культуры. Т. 2. Кн. 1.: Киевская и Московская Русь. Статьи по истории и типологии русской культуры. М.: Языки славянской культуры, 2002. С. 82–142.
24. *Расовский Д. А.* Печенеги, торки, берендеи на Руси и в Угрии / Д.А.Расовский // Расовский Д. А. Половцы. Черные клобуки: печенеги, торки и берендеи на Руси и в Венгрии. М.: Центр исследований военной и общей истории, 2012. С. 39–111.
25. Рашид ад-Дин. Огуз-наме. Баку: Элм, 1987. 128 с. // Веб-сайт «Восточная литература». [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.vostlit.info/Texts/rus2/Rasiddaddin/frame_text3.htm. Назва з екрана.
26. *Тайди Т. Ю.* Союз черных клобуков (тюркское объединение на Руси в XI – XIII вв.) / Т.Ю. Тайди. К.: Центральный музей збройних сил України, 2005. 223 с.
27. *Толочко П. П.* Кочевые народы степей и Киевская Русь/ П. П. Толочко. К.: Абрис, 1999. 200 с.
28. *Худяков Ю. С.* Кыпчакские племена Западной Сибири в XI – первой половине XIII в. / Ю. С. Худяков // История татар. Т. 2: Волжская Булгария и Великая Степь – Казань: РухИЛ, Институт истории им. Ш. Марджани АН РТ, 2006. С. 482–491.
29. *Шабашов А. В.* О монгольском элементе в составе средневековых кыпчаков / А.В. Шабашов // Цирендоржиевські читання–IV. Тибетська цивілізація та кочові народи Євразії. К.: МП «Леся», 2008. С. 610 – 619.
30. *Шушарин В. П.* Ранний этап этнической истории венгров / В.П. Шушарин. М.: РОССПЭН, 1997. 512 с.
31. *Diaconu P.* Les Petchenegues au Bas-Danube / P.Diaconu. Bucharest: Edition de l'Academie de la Republique Socialiste de Roumanie, 1970. 158 p.
32. *Golden P. B.* Cumanica II: The Ölberli: The Fortunes and Misfortunes of an Inner Asian Nomadic Clan/ P.B. Golden // Archivum Eurasiae Medii Aevi. Vol. VI. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1986. P. 5 – 29.
33. *Golden P. B.* Cumanica IV: The Cumano-Qıpçaq Clans and Tribes/ P.B. Golden // Archivum Eurasiae Medii Aevi. Vol. IX(1995 – 1997). Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1997. P. 16–29.
34. *Golden P. B.* «I will give the people unto thee». The Chinggisid Conquests and their aftermath in the Turkic World/ P.B. Golden // Journal of the Royal Asiatic Society. Third Series. Vol. 10. Part 1.– Cambridge UK: Cambridge University Press, 2000. P. 21–41.
35. *Golden P. B.* Notes on the Qıpçaq Tribes: Kimeks and Yemek / P.B. Golden // TheTurks. Vol. I. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. P. 660 – 670.
36. *Klyashtornyi S. G.* The Polovcian Problem (II): Qipchaqs, comans and polovcians/ S. G. Klyashtornyi // Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae. Vol. 3 (58). Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005. P. 243–248.
37. *Minorsky V.* Sharaf al-Zaman Tahir Marvazi on China, the Turks and India / V. Minorsky. London: Royal Asiatic Society, 1942. 170, 53 p.
38. *Nagrodzka-Majchrzyk T.* Czarni Kłoubucy / T.Nagrodzka-Majchrzyk. Warszawa: Wydawnictwa Geologiczne, 1985. 177 s.
39. *Pelliot P., Hambis L.* Histoire des campagnes de Gengis Khan. Cheng-wouts'un-tchenglou / P.Pelliot, L. Hambis. Leiden: E.J. Brill, 1951. XXVII, (1), 485 p.
40. *Pritsak O.* Two Migratory Movements in the Eurasian Steppe in the 9th – 11th centuries / O. Pritsak // Proceedings of 26th International Congress of Orientalists. New Delhi, 1964. Vol. 2. New Delhi: Organising Comitet of 26 International Congress of Orientalist, 1968. P. 157–163.
41. *Spinei V.* Moldaviain the 11th – 14th Centuries / V. Spinei. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1986. 276 p.
42. *Stoyanow V.* Kumans in Bulgarian history/ V. Stoyanow// The Turks. Vol. I. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. P. 680 – 692.
43. *Tryjarski E.* Piecingowie / E. Tryjarski// Dąbrowski K., Nagrodzka-Majchrzyk T., Tryjarski E. Hunowie Europejsci, Protobułgarzy, Chazarowie, Piecingowie. Wrocław: Ossolineum, 1975. S. 479 – 623.
44. *Uydu Yücel M.* Pechenegs on the Balkans / M. Uydu Yücel // The Turks. Vol. I. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. P. 632 – 642.

References

1. *Akhinzhano S. M.* Kypchaki v istorii srednevekovogo Kazahstana/ S. M. Akhinzhano. Almaty: Gylym, 1995. 296 s.
2. *Baskakov N. A.* Tuirkskaya leksika v «Slove o polku Igoreve» / N. A. Baskakov. M.: Nauka, 1985. 210 s.

3. *Bibikov M. V.* Vizantiyskie istochniki po istorii Rusi, narodov Severnogo Prichernomoria i Severnogo Kavkaza (XII – XIII vv.) / M. V. Bibikov // *Drevneyshie gosudarstva na territorii SSSR*: 1980. M.: Nauka, 1981. S. 5 – 151.
4. *Bubenok O. B.* Oguzy-torki na zemliakh Levoberezhnoy Ukrainy / O. B. Bubenok // *Skhidnyi svit*. № 1. K.: Institut skhodoznavstva im. A. Yu. Krymskoho Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy, 2011. S. 25 – 40.
5. Gardizi – Izvlechenie iz sochineniya Gardizi «Zain al-akhbar». Prilozhenie k «Otchetu o poezdke v Sredniyu Aziyu s nauchnoy tseliu. 1893–1894 gg.» // *Akademik V. V. Bartold. Sochineniya*. T. VIII. Raboty po istochnikovedeniyu. M.: Nauka, 1973 // Veb-sait «Vostochnaya literatura». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://www.vostlit.info/Texts/rus7/Gardizi/frameset_1.htm. Nazva z ekrana.
6. *Golden P.* Formirovanie kumano–kypchakov i ikh mira / P. Golden // *Materialy po arkheologii, istorii i etnografii Tavrii*. Vyp. X. Simferopol: Krymskoe otdelenie instituta vostokovedeniya Natsionalnoy akademii nauk Ukrainy, 2003. S. 458 – 480.
7. *Golden P. B.* K voprosu o proiskhozhdenii plemennykh nazvaniy kypchakov / P. B. Golden // *Sbornik materialov Mezhdunarodnoy nauchnoy konferentsii «Kipchaki Evrazii: istoriya, yazyk i pismennyye pamyatniki»*, posvyashchenoy 1100-letiyu Kimekskogo gosudarstva, v ramkakh Dney tiurkskoy pismennosti i kultury. Astana: Evraziyskiy natsionalnyi universitet Respubliki Kazakhstan im. L. N. Gumileva, 2013. S. 22 – 35.
8. Gr'cki izvori za b'lgarskata istorija. T. VII / S'tavili i redaktirali Cankova-Petkova G., T'pkova-Zaimova V., Tivchev P., Jonchev L., Batakiev G., Koledarov P. Sofija: B'lgarskata akademija na naukite, 1968. 300 s.
9. Gr'cki izvori za b'lgarskata istorija. T. VIII / S'tavili i redaktirali Vojnov M., T'pkova-Zaimova V., Jonchev L. Sofija: B'lgarskata akademija na naukite, 1972. 322 s.
10. Zhitiya tsaria tsarey Davida // *Simvol*. № 40. 1998 // Veb-sait «Vostochnaya literatura». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Kavkaz/XI/1080-1100/David/frameset1.htm>. Nazva z ekrana.
11. *Ipatevskaya letopis / Vosproizvedenie teksta izdaniya 1908 g.* // *Polnoe sobranie russkikh letopisey*. T. 2. M.: Vostochnaya literatura, 1962. XVI, 938, 87, IV c.
12. *Kniazkiy I. O.* Polovtsy v Dnestrovsko-Karpatskikh zemliakh i Nizhnem Podunave v kontse XII – pervykh desiatiletiyakh XIII v./ I. O. Kniazkiy // *Sotsialno-ekonomicheskaya i politicheskaya istoriya Moldavii perioda feodalizma*. Kishinev: Shtiintsa, 1988. S. 22 – 32.
13. *Kononov A. N.* Rodoslovnaya turkmen: Sochinenie Abu-l-Gazi, khana khivinskogo/ A. N. Kononov. M. – L.: Izd-vo Akademii nauk SSSR, Lenigradskoe otdelenie, 1958. 193 c.
14. *Kumekov B. E.* Gosudarstvo kimakov IX – XI vv. po arabskim istochnikam / B. E. Kumekov. A.-A.: Nauka KazSSR, 1972. 156 c.
15. *Kychanov E. I.* Svedeniya v «Yuan'-shi» o pereseleniyakh kyrgyzov v XIII v. / E. I. Kychanov // *Izvestiya Akademii nauk Kirgizskoy SSR*. T. V. Vyp. 1. Frunze: AN KirgSSR, 1965. S. 59 – 65 // Veb-sait «Evraziyskiy istoricheskiy server». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.kyrgyz.ru/?page=76>. Nazva z ekrana.
16. *Lavrentevskaya i Suzdalskaya letopis po Akademicheskomu spisku / Pod. red. akad. E. F. Karskogo.* Vosproizvedenie teksta izd. 1926 – 1928 gg. // *Polnoe sobranie russkikh letopisey*. T. 1. M.: Vostochnaya literatura, 1962. VIII, 578 s.
17. *Markvart I.* O proishozhdenii naroda kumanov / Per. A. Nemirovoy / I. Markvart // Veb-sait «Velikaya Step i Sviataya Zemlya». [Elektronnyi resurs]. Elektronna versiiia 2002 roku. Rezhym dostupu: <http://steppe-arch.konvent.ru/books/markvart1-00.shtml>. Nazva z ekrana.
18. *Menges K.* Vostochnye elementy v «Slove o polku Igoreve» / K. Menges. L.: Nauka, 1979. 268 s.
19. *Novgorodskaya pervaya letopis starshego i mladshhego izvodov / Pod red. i predisl. A. N. Nasonova.* M.: Izdatelstvo Akademii nauk SSSR, 1950. 640 c.
20. *Pletneva S. A.* Polovtsy / S. A. Pletneva. M.: Nauka, 1990. 208 c.
21. *Pritsak O.* Koly i kym bulo napysano «Slovo o polku Ihorevim» / O. Pritsak. K.: Oberehy, 2008. 360 c.
22. *Rasovskiy D. A.* Voennaya istoriya polovtsev / D. A. Rasovskiy // *Seminarium Kondakovianum / Annaly instituta im. N. P. Kondakova*. Sbornik statey v chest A. A. Vasileva. Vyp. 11. Praga: Kondakov Institute, 1940. S. 95 – 128.
23. *Rasovskiy D. A.* Pechenegi, torki i berendei na Rusi i v Ugrii / D. A. Rasovskiy // *Iz istorii russkoy kultury*. T. 2. Kn. 1.: Kievskaya i Moskovskaya Rus. Stat'i po istorii i tipologii russkoy kultury. M.: Yazyki slavianskoy kultury, 2002. C. 82 – 142.
24. *Rasovskiy D. A.* Pechenegi, torki, berendei na Rusi i v Ugrii / D. A. Rasovskiy // *Rasovskiy D. A. Polovtsy. Chernye klobuki: pechenegi, torki i berendei na Rusi i v Vengrii*. M.: Tsentr issledovaniy voennoy i obshchey istorii, 2012. C. 39 – 111.

25. Rashid ad-Din. Oguz-name. Baku: Jelm, 1987. 128 c. // Veb-sait «Vostochnaya literatura». [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.vostlit.info/Texts/rus2/Rasiddaddin/frameset3.htm>. Nazva z ekrana.
26. Taydi T. Yu. Soiuz chernykh klobukov (tiurkskoe obedinenie na Rusi v XI – XIII vv.) / T. Yu. Taydi. K.: Tsentralnyi muzei zbroinykh syl Ukrainy, 2005. 223 c.
27. Tolochko P. P. Kochevye narody stepy i Kievskaya Rus / P. P. Tolochko. K.: Abris, 1999. 200 s.
28. Khudyakov Yu. S. Кыпчакские племена Западной Сибири в XI – первой половине XIII в. / Yu. S. Khudyakov // Istoriya tatar. T. 2: Volzhskaya Bulgariya i Velikaya Step. Kazan: RukhIL, Institut istorii im. Sh. Mardzhani AN RT, 2006. S. 482 – 491.
29. Shabashov A. V. O mongolskom elemente v sostave srednevekovykh kypchakov / A. V. Shabashov // Tsyrendorzhievski chytannia – IV. Tibetska tsivilizatsiia ta kochovi narody Evrazii. K.: MP «Lesia», 2008. S. 610 – 619.
30. Shusharin V. P. Rannii etap etnicheskoy istorii vengrov / V. P. Shusharin. M.: ROSSPEN, 1997. 512 s.
31. Diaconu P. Les Petchenegues au Bas-Danube / P. Diaconu. Bucharest: Edition de l'Academie de la Republique Socialiste de Roumanie, 1970. 158 p.
32. Golden P. B. Cumanica II: The Ölberli: The Fortunes and Misfortunes of an Inner Asian Nomadic Clan / P. B. Golden // Archivum Eurasiae Medii Aevi. Vol. VI. Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1986. P. 5 – 29.
33. Golden P. B. Cumanica IV: The Cumano-Qıpçaq Clans and Tribes/ P. B. Golden // Archivum Eurasiae Medii Aevi. Vol. IX (1995 – 1997). Wiesbaden: Otto Harrassowitz Verlag, 1997. P. 16 – 29.
34. Golden P. B. «I will give the people unto thee». The Chinggisid Conquests and their aftermath in the Turkic World / P. B. Golden // Journal of the Royal Asiatic Society. Third Series. Vol. 10. Part 1. Cambridge UK: Cambridge University Press, 2000. P. 21 – 41.
35. Golden P. B. Notes on the Qıpçaq Tribes: Kimeks and Yemek / P. B. Golden // The Turks. Vol. I. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. P. 660 – 670.
36. Klyashtorny S. G. The Polovcian Problem (II): Qipchaqs, comans and polovcians / S. G. Klyashtorny // Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae. Vol. 3 (58). Budapest: Akadémiai Kiadó, 2005. P. 243–248.
37. Minorsky V. Sharaf al-Zaman Tahir Marvazi on China, the Turks and India / V. Minorsky. London: Royal Asiatic Society, 1942. 170, 53 p.
38. Nagrodzka-Majchrzyk T. Czarni Kloubucy./ T. Nagrodzka-Majchrzyk. Warszawa: Wydawnictwa Geologiczne, 1985. 177 s.
39. Pelliot P., Hambis L. Histoire des campagnes de Gengis Khan. Cheng-wou ts'un-tcheng lou/ P. Pelliot, L. Hambis. Leiden: E. J. Brill, 1951. XXVII, (1), 485 p.
40. Pritsak O. Two Migratory Movements in the Eurasian Steppe in the 9th – 11th centuries/ O. Pritsak // Proceedings of 26th International Congress of Orientalists. New Delhi, 1964. Vol. 2. New Delhi: Organising Comitet of 26 International Congress of Orientalist, 1968. P. 157 – 163.
41. Spinei V. Moldavia in the 11th – 14th Centuries./ V. Spinei. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1986. – 276 p.
42. Stoyanow V. Kumans in Bulgarian history / V. Stoyanow // The Turks. Vol. I. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. P. 680 – 692.
43. Tryjarski E. Piecingowie / E. Tryjarski // Dąbrowski K., Nagrodzka-Majchrzyk T., Tryjarski E. Hunowie Europejski, Protobułgarzy, Chazarowie, Piecingowie. Wrocław: Ossolineum, 1975. S. 479 – 623.
44. Uydu Yücel M. Pechenegs on the Balkans / M. Uydu Yücel // The Turks. Vol. I. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002. P. 632 – 642.

Пилипчук Я. В.

Берендеи и каєпичи: огузы или кыпчаки?

Каєпичей нельзя отождествлять с племенем кайы в составе огузов и туркмен, а байандуры – это не байауты в составе кыпчаков. Байаутов можно сопоставить с этнонимом «байат», а не «байандур». Этноним «каєпичи» происходит от кай-оба, то есть от племени кай. Кай были протомонголами, но в период кыпчакской экспансии они были сильно тюркизированы. С переселением в Восточную Европу они окончательно ассимилировались в составе тюрков. Каєпичи в XII в. были лишь одним из кыпчакских кланов и племен. Этот клан заключил союз с Владимиром Мономахом и его наследниками. Каєпичи и русины помогли друг другу в войнах против Шаруканидов и волжских болгар. Байандуры были влиятельным племенем, которое входило в состав Кимакского каганата и государства янгикентских ябгу. Берендеев нельзя отождествлять с байандурами. Байандуры присутствовали в этнонимии огузов, кимаков и туркмен. Берендем как этническая группа сформировались уже в Восточной Европе.

Ключевые слова: берендеи, каєпичи, байауты, кайы.

Pylypchuk Ya. V.

Berendei and Kaepichi: Oghuzes or Qipchaqs?

Kaepichi can not be identified with the tribe Qayi of the Oghuz and Turkmen, and the Bayandur are not Bayat of the Kipchaks. Bayaut can be compared with ethnonym Bayat, not Bayandur. Ethnonym "Kaepichi" is derived from Qay-oba (tribe Qay). Qay were proto-Mongols, but during the Qipchaq expansion they were much turkized. With their resettlement to Eastern Europe, they finally assimilated into the Turks. Kaepichi in the 12th century were only one of the Qipchaq clans and tribes. This clan has entered into an alliance with Vladimir Monomakh and his successors. Kaepichi and Ruthenians helped each other in the wars against the Sharukanids and the Volga Bulgars. Bayandurs were an influential tribe that was part of the Kimek Khaganate and the state of the Yangikent Yabgu. Berendei can not be identified with Bayandurs. Bayandurs were present in ethnonyms of Oghuz, Kimek and Turkmen. Berendei as an ethnic group was formed already in Eastern Europe.

Key-words: *Berendei, Kaepichi, Bayaut, Qayi.*

УДК 001.8:316.46«17»:(94(477)«312»

В.В. Шимко

**СПРОСТУВАННЯ СТЕРЕОТИПІВ ФАВОРИТИЗМУ ХVІІІ СТОЛІТТЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

В ХVІІ–ХVІІІ століттях фаворитизм став цілком повсякденним явищем у житті суспільства. Проте конотація поняття «фаворит» негативна. Фаворит постає улюбленцем високопоставленої особи, який надає різні послуги і очікує винагороди, привілеїв натомість, із жагою заволодіння маєтками, прагненням зайняти високе положення при дворі. Це в свою чергу вкоринилося в історичній науці і вже перетворилося на усталений стереотип. Так само, як і думка про те, що більшість з них були безграмотними фаворитами. Вважається, що фаворитизм біля престолу – це піднесення конкретної людини або навіть групи осіб тільки на основі особистої прихильності монарха. Але таке визначення фаворитизму, на наш погляд, все ж має децю поверхневий характер.

Ключові слова: *фаворитизм, історіографія, стереотип, палацові перевороти.*

Фаворитизм ХVІІІ століття – це наближення до себе монархом вподобаного йому особи і на ґрунті монаршої прихильності непомірне і по суті незаслужене нагородження цієї особи, передача йому великих повноважень, пільг і переваг. Саме такі стереотипи переповнюють дореволюційну та радянську історіографію. Дореволюційні історики: С. М. Соловйов, В. О. Ключевський, Н. І. Костомаров оцінюють фаворитизм як негативне явище, і розглядають його переважно з боку впливу фаворитів на государів і державу [6, с. 1].

Однак, причина фаворитизму, як явища, значно глибша. Монарх, наближаючи до себе улюбленця, слідував не тільки чуттєвого призову, він бачив у люб'язної йому людині опору своєї влади. Через фаворитку або фаворита, завдяки ласці монарха отримували владу і переваги, а отже, і міцні зв'язки, які дозволяли створювати гуртки однодумців і навіть політичні або релігійні партії, монарх оточував себе вірними людьми, здатними, як йому здавалося, підтримати його в будь який час і протистояти ворожим йому під силу [5, с. 3].

Проте, на сучасному етапі, незважаючи на усталеність стереотипів теми, спостерігаються нові досягнення. З'явилися нові історико-біографічні твори про А. Д. Меншикова, І. І. Шувалова, Г. А. Потьомкіна, і інших, де відбувається розвінчування міфів фаворитизму. Найбільше уваги приділяється Потьомкіну, як одному з найбільших представників фаворитизму. Так в праці І. Воскресенської «Фаворити у російського престолу», спостерігаємо руйнування усталених стереотипів, зокрема щодо Г. А. Потьомкіна: «Однако среди фаворитов и фавориток были и неординарные, талантливые люди, служившие своей стране, защищавшие её (например, М. М. Сперанский, А. А. Аракчеев), и даже такие, которые продолжали своё служение после того, как любовные их взаимоотношения с монархом давно закончились и любовное ложе заняли уже другие лица. Таковыми, например, были во Франции — маркиза де Помпадур, а в России — светлейший князь Потёмкин» [5, с. 5].